

A VERSAILLESI PARKBAN.

EGY ÉRDEKES HISTÓRIA.

□ A „tramway à vapeur“ idomtalan, emeletes kocsiján tettem meg a Paris—Versailles-i 20 kilométeres útat. Egy csomó jókedvű kiránduló foglalt helyet mellettem fent a szellős „impériale“-on. Ma délutánra „grandes-eaux“ volt hirdetve. Ez azt jelentette, hogy egy óra hosszát félezer szökőkútból a szivárvány összes színeiben játszó vizsugár fog előtörni Versaillesben és bármennyire megszokott is ez a látvány a párisiaknak, még mindig alkalmas volt arra, hogy tizezrekre menő tömeget csaljon ki a „Napkirály“ paradicsomába, a másfél milliárd koronába került versaillesi kastély kertjébe. Vidám tréfálkozás és csevegés közt telt el az idő, de azért a két órás üldögélést még is már legtöbben kezdték hosszadalmasnak tartani s a sziporkázó francia szellem élcelődési kedve százféle alakban tudott kifejezést adni a vonat lassúsága felett érzett bosszankodásának.

□ De én nem unatkoztam. Egy kecskeszakállú öreg úr ült mellettem, gomblyukában a becsületrend piros jelvényével. Beszélgetésbe eredtem vele s nagyon megörültem az ismeretségnek, mert az öreg úr sok érdekes dolgot mesélt el visszaemlékezéseiből. III. Napoleon udvarában valami magasabb állású tisztviselő volt s temérdek anekdotát és apróságot tudott elmondani a második császárság korából. Azután szóba került Versailles és a régi udvari pompa. Erről is annyi érdekeset szőtt bele társalgásába, hogy szinte megelevenedett előttem az egész XVIII. század.

□ Igazán érdekes, régi idők voltak, jegyeztem meg, midőn XVI. Lajos udvaráról mondott el néhány apró kortörténeti adatot.

□ Régi idők? Csalódik ha azt hiszi, hogy régen elhagytuk ezt a kort, válaszolta nagy meglepetésemre. Mindjárt be is bizonyítom önnek, hogy nem vagyunk még olyan messze XVI. Lajos idejétől. 1867 felé, tehát mindössze alig 40 esztendővel ezelőtt történt, hogy estély volt a Tuileriákban Eugénia császárnőnél. Nagy társaság volt együtt s a többi között egyszere

csak szóba került a régi udvari etikett kérdése is abból a korból, midőn még XV. Lajos ült a francia trónon. A császárné mellett ült Richelieu marsal özvegye, ki egy darabig némán hallgatta a társalgást s aztán váratlanul így szólt:

□ „Tévednek, XIV. Lajos maga mondta egy ízben férjemnek . . .“

□ Képzhető, hogy minő meglepetést keltettek e szavak. Gondolja csak el, hogy 1867-ben még akadjon egy olyan ember, ki azt állítja, hogy az 1643-tól 1715-ig uralkodott XIV. Lajosnak kortársával személyesen beszélgetett. Nem akartunk hinni füleinknek, de a rejtély csakhamar meg lett fejtve. Richelieu marsal, a közbeszóló özvegy férje, 1788-ban 92 éves korában vette el akkor még csak 16 éves nejét. Richelieu pedig fiatal korában tényleg apródja volt a „Napkirály“-nak s így feleségének valóban még beszélhetett XIV. Lajosról s minderre a 95 éves özvegy jól visszaemlékezett. Így eshetett meg az, hogy másfélszázad előtt történt eseményről egész frissességgel szólhatott. És mondja még ezek után valaki, hogy régen volt a francia forradalom. Tegnap volt Uram, mindössze tegnap volt.

□ Megkellett adnom magamat. Néha valóban meglepő dolgok történnek a világon. E közben azonban lassan döcögő waggonunk kiért Versaillesba s megpillantottuk a híres kastély „cour d'honneur“-jének vasrácsozatát. A Richelieu, Condé, Turenne, Colbert stb. szobraival ékesített kikövezett udvar mögött pedig magának a kastélynak jól ismert impozáns homlokzatát.

□ Sietve igyekeztünk bekászolódni a kocsiról, hogy megszibbadt térdeinket egy kis járás-kelessel fel-frissítsük s a hajdani pompájáról és a falai közt lefolyt eseményekről annyira nevezetes termeket végig rójjuk. Elbúcsúztam az érdekes öreg úrtól is, ki 86 éve dacára még mindig fiatalos léptekkel szállt le a kocsiból s csakhamar elvegyült a tömegben.

□ Lelkem telve volt a letűnt századok benyomásaival s ebben a hangulatban néztem végig a versaillesi kastély összes látni valóit, kezdve a „Galerie des tombeaux“-tól az 1789 idejéből annyira híres „Salle des Gardes“-ig. Mire a történelmi képcsarnokot is végig néztem s kiértem a parkba, már mindenféle vígan szökött a víz s élénk csobogással hullt vissza a medencékbe.

□ Neki vágtam egy árnyas útnak s kikanyarodtam egy olyan helyre, honnan szabadon tekinthettem végig a triáderemmel a 8 kilométer hosszú világhírű perspektíván, melynek végén könnyű báránnyfelhők zárták el a láthatárt. Hétezer hektár nagyságú ez a hajdani királyi birtok, mondja róla Baedeckerem s az a fal, mely egykor körülvette, 44 kilométer hosszúságú volt. A sok járkálásban és a melegben kifáradva ültem le egy padra. Szemtől-szemben voltam azzal a kastélylyal, melyet közel három évtizedes munka után, 1688-ban, a francia forradalom kitörése előtt kerek 100 évvel, fejezett be XIV. Lajos, miután egy egész hadsereget kitevő munkásai, kik néha majdnem 40.000-en is dolgoztak egyszerre, elkészültek a nagy művel.

□ A kastély homlokzatának oszlopairól tekintetem arra a szobor-erdőre tévedt, mely ezt a remekművet ékesíti. A nap sugarai erős fénykévekben hullottak rá s az intenzív árnyhatások folytán, bár elég megszire voltam, plasztikus képet varázsoltak elém. Álmodozva és elgondolkozva hajtottam fejemet a pad hátsó támlájára s azt hiszem, nem kellett hozzá több mint 4–5 perc, elszenderedtem.

□ Egy lökés rázott fel alig megkezdett álomból s bármilyen kellemetlen volt is reám, hogy üdítő pihenésemet félbe kellett szakítanom, mégis hálával gondoltam arra, ki felébbresztett, mert hirtelen eszembe öllött, hogy a zsebtolvajok az ilyen népesödületeket arra szokták felhasználni, hogy egy néhány „bourgeois“-t tárcájától megkönnyébbítsenek. Arany óráim és a nálam lévő néhány száz franknyi pénz bizonyára nem lett volna megvetendő zsákmány, én azonban fatális helyzetbe jutottam volna nélkülök. Riadtan néztem föl. Egy rizsporos, parókás zöld térdnadrágos és barna kabátot viselő férfi állott előttem. Oldalán könnyű vadászkeszű csüggött.

□ „Uram, itt nem szabad aludni, szólta udvariasan. Ő Felsője nemsokára épen erre fog menni a fácánosba.

□ Nem tudtam mire vélni a dolgot. Valami idegen uralkodó jött tán látogatóba Franciaországba? Egy szót sem olvastam róla az újságokban. Pedig jól emlékszem, hogy szokásom szerint ma reggel is ala-

posan végig böngésztem az összes lapokat s egyikben sem volt említés téve Párisban időző királyról. Míg e felett tündöttem, tekintetem ismét a kastélyra esett, mely azonban már egészen árnyékba merült. Hogyan lehetséges ez? Hiszen az imént még csupa napsugár volt. Azt sem értettem, miként lettek az előbb még oly megfakult kővek egyszerre egészen ragyogókká. Az is rejtély volt előttem, hogy sokkal több szökökutat láttam. Biztosan emlékeztem rá, hogy tőlem legalább 100 lépésre volt a legközelebbi s ime most közvetlen mellettem tört ki egy sutorogva az ég felé 8 ágú csővezetékéből.

□ A barna kabátos ember újból rám nézett s így szólt: „Uram siessen, mert már hallom a dobpergést, most etetik a fácánokat s a király ezt akarja végig nézni. Több mint 2000 darab fácánt és 5000 fogoly madarat számláltak tegnap össze. Ilyen nagy állományunk már rég nem volt.“

□ Még most sem válaszoltam, hanem tanácstalanul néztem magam elé. Az az óriási tömeg, mely az imént még ellepte az utakat, teljesen eltűnt. Hová lett ez a temérdek nép? E helyett azonban egy 20–30 emberből álló csoport közelgett a kastély felől. Mindnyájan XV. Lajos korabeli ruhákat viseltek.

□ Hopp! meg van, kiáltottam jókedvűen. Eszembe jutott ugyanis, hogy a Pathé testvérek mozgófénykép színháza felvételeket szokott eszközölni Franciaország nevezetesebb történelmi helyeiről s hogy az illúzió tökéletesebb legyen, az akkori kor viseletébe öltözött embereket vonultat fel e korban játszó színdarabjaiban.

□ Kacagtam. A barna kabátos ember azonban egyet füttyölt, mire a bokrok közül két fegyveres alak ugrott elő, kik megragadták karjaimat. Megijedtem. Ugy látszik, ennek a fele sem tréfa. De hát ébren vagyok-e vagy álmodom? Mi történik itt?

□ Nem volt időm sokáig gondolkozni, mert a kis csapat e közben hozzánk ért. Egy kék selyem kabátos férfi, ki feltűnően hasonlított XV. Lajosnak a versaillesi képtárban az imént látott arcképéhez, a vadászhoz lépett. Ez mélyen meghajolt. Néhány szó magyarázat s fejrázás után, láttam, hogy különös szemekkel néznek rám. Ők meg úgy látszik azt nem tudták megérteni, hogy én ki lehetek. Világos tavaszi öltöny volt rajtam, melyet még elutazásom előtt Budapesten csináltattam egy váci-utcai szabónál. Kezemben könnyű sétatálcát tartottam. Ezt tegnap vettem 8 frankért a „Boulevard des Italiens“ egyik üzletében. A fejemen levő szalma kalapon szintén nem volt semmi csodálni való. Ilyet hordott az idén egész Páris, sőt a fél Európa.

□ A helyzet mindkettőnkre nézve kezdett különössé válni. Végre is arra határoztam el magamat, hogy erélyesen lépek fel s visszamegyek a kastélyba. Mivel pedig meglehetősen megéheztem, betérek majd a „Café restaurant du dragon“-ba, melyet még délben kiszemeltem, midőn eljöttem előtte.

□ A két fegyveres azonban nem engedett szóhoz jutni, hanem ismét megragadták kezeimet s minden ellenkezésem dacára magokkal hurcoltak. Szerencsére nálam volt külföldi útlevelem s néhány hazulról érkezett levél. A legelső „sergeant de ville“ előtt kidrül ez a tévedés és a rossz tréféért majd elégtételt kérek. Átengedtem tehát magamat kísérőimnek s ellenállás nélkül követtem őket.

□ Alig mentünk 5 percig, egy két emeletes házhoz értünk. Mindjárt észrevettem, hogy valami kaszárnya lehet. De itt is csupa régi ágyúra s csupa régi muskétásra estek szemeim. Őreim felvezettek egy lépcsőn s azután egy szobába léptünk. Csinosan festett középnagyágú szoba volt. Érdekes régi bútorokkal. A falakon kovács puskák lógtak. Néhány régi rézmetszet és egy inga óra egészítették ki a berendezést. Egy-két irás is volt a falakra szegezve, az egyiket időm volt elolvasni, címe ez volt: „edict du roy.“ Alatta egy évszám: 1768.

□ A szoba egyik sarkában asztal állott. Mellette egy barna bajuszú csinos fiatal ember ült kék posztóból készült régies egyenruhában. Forrt bennem a düh.

□ Alig pillantottam meg emberemet, elébe álltam s heves szavakkal adtam elő a velem történt esetet. Eszembe se jutott, hogy előbb felvilágosítást kérjek tőle, hanem arra kértem, hogy azonnal vegye fel panaszomat.

□ A fiatal ember rám nézett.

□ Hogy hívják önt? kérdezte.

□ Megmondtam nevemet.

□ Mivel tudja igazolni magát?

□ Zsebembe nyultam, hogy kivegyem útleveletem. De ki írja le csodálkozásomat, midőn tárcámat sehohsem találtam. Jól emlékszem, hogy jobb oldali zsebembe tettem s napközben többször megtapogattam, mert minden pénzem benne volt.

□ Ellopták vagy elvesztettem, kiáltottam megijedve. De azonnal telefonozok a „Rue des feuillantines“ 15. szám alatti szállóhelyemre. Már egy hónapja lakom itten. Házi gazdám majd igazolni fog.

□ Telefonozni. Mi az? kérdezte a szőke bajuszos. De most nincs időm önnel vesződni, tette hozzá, mert sietnem kell az ezredeshez, addig pedig csukjátok le a szomszéd szobába, szóló őreimnek s azzal

felcsatolta kardját s egyszerűen ott hagyott a faképnél.

□ Olyan álomszerűnek tűnt fel előttem az egész dolog, hogy szó nélkül engedelmeskedtem s követtem kísérőimet, kik a mellettünk lévő helyiségbe vittek, melyben néhány szék, asztal s az egyik fal mellett egy katonai „prics“ volt minden bútorzat. Magamra hagytak. A zárat rám fordították.

□ A szoba déli falán egy ablak a kaszárnya udvarára nézett. Kinéztem. Senki sem volt lent, sőt legnagyobb örömömre egy létrát pillantottam meg, mely épen az én ablakomnak volt támasztva. Minő szerencse, gondoltam s gyors elhatározással kinyitottam az ablakot. Minden tétovázás nélkül kiléptem s egy fél perc múlva már lent voltam az udvaron. Az udvar egyik sarkában egy kis ajtót találtam, mely azonban csukva volt. Gyors elhatározással tettem kezemet a kilincsré, az ajtó szerencsére engedett s én egy kertbe jutottam,

□ Érdekes látvány tárult szemeim elé. Selyembe, bársonyba öltözött férfiak és nők vidám kacagás között szembekötösdit játszottak. Néhány bokor árnyában padok voltak elhelyezve. Ezeken szintén többen ültek. Egy felterített asztalon tej, vaj, kalács és friss gyümölcs volt látható. Megjelenésemet senki se vette észre. Mintha csak a XVIII. század közepébe csempentem volna, vagy a szinpadon látnám Mária Antoinette udvarát.

□ Megdörzsöltem szemeimet. Hát csakugyan nem alszom? Nem. Ébren voltam. Erről teljes bizonyosságot szereztem, mert lábaimat zsibbadtság fogta el s hirtelen arra a tudatra jöttem, hogy ülök és pedig azon a padon, hol délután helyet foglaltam. Egész tisztán láttam, hogy egy mozgófényképek felvételére szolgáló gép csavarját nagy gyorsasággal forgatja egy cilinderes szőke fiatal ember. Nem csalódom, itt csakugyan mozgóképeket készítenek.

□ Felkeltem. Hátra néztem. A kaszárnya udvar ajtaja nem volt sehoh, de a kastély előtti téren ismét nagy tömeg hullámozott. Kezdtem zavarba jönni, midőn egy ismerős hang szólalt meg mellettem:

□ „Érdekes álma lehetett. Már egy negyedóra óta itt ülök ön mellett a padon, Nem akartam megzavarni, bár láttam, hogy többször megriadt, de ezt csak az itt röpködő darazsak zümmögésének tulajdonítottam. Ha pedig magára hagyom, könnyen megtörténhetik, hogy kifosztja valamelyik „pick pocket.“ Olvashatta mindenütt a felirást: „Gare aux voleurs.“ Ilyenkor különösen sokan vannak itt, ha a vizijátékok miatt nagy a forgalom.

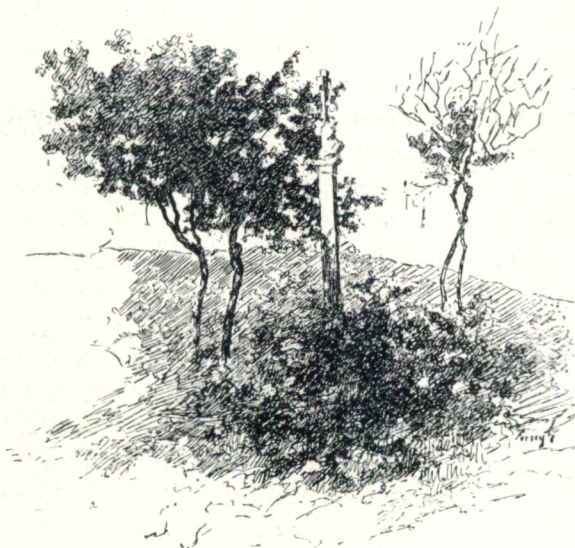
□ A tramway-beli öreg úr volt, kivel együtt jöttem ki Versaillesba. Most már világos volt előttem a helyzet. Azt a barnakabátos vadászt, elfogatásomat mind csak álmodtam. Az élet és a valóság csodálatos módon keveredtek össze képzeletemben. Mindezt nemcsak az idézhette elő, hogy az öreg úr előzőleg oly sok érdekes dolgot mesélt el a régi udvari életéről, én pedig a versaillesi képtár áttekintése után jöttem ki a kertbe, hanem az a sajátságos véletlen is, hogy a padra való leülésem után, midőn már félálomban voltam, jelentek meg a Pathé cég kiküldöttei, hogy az „Egy nap Versaillesben“ című felvételt eszközöljék. Még valamennyire ébren voltam, midőn a korhű kosztümbe öltözött alakok megjelentek, sőt az egyik, mint megtudtam, oda is jött hoz-

zám, hogy távozásra kérjen fel, mert beleesem a felvételbe, de a fényképész leintette, mert jobb helyet talált tőlem pár lépésre s így nem volt szükséges elhagyni helyemet. Így keverődött össze aztán az álom és valóság, mikor elszunnyadtam.

□ Nevetve meséltem el az öreg urnak rejtélyes esetem, ki mosolyogva jegyezte meg:

□ „Nos, nemde igazam volt, midőn azt mondtam önnek, hogy csak tegnap hagytuk el XV. Lajos korát. Ime ön meg épenséggel alig öt perce távozott belőle. A világ teremtése az régen történt, de a versaillesi kastélyt uram, azt tegnap építették. Azonban most már siessünk, félek, hogy a „Restaurant du dragon“-ban már nem kapunk helyet.

P. BOZÓKY GÉZA.

Kőszeghi Fangh Dezső rajza